

Čtenářský deník předmětu Politické geografie

Národní identita a nacionalismus

Nula C. Johnson (2002): The Renaissance of Nationalism

Obsah:

V úvodní části je rozebírána situace rozpadu východního bloku v souvislosti s rozvinutím fenoménu nacionalismu. Jeho vznik je totiž odůvodňován znovuoživením národních entit, které se dříve ukrývali pod hlavičkou sdružení Sovětského svazu a jejich sebevědomý rozvoj byl utlačován vyšší mocenskou silou. Po roce 1989 však dochází k hrdému výstupu z monotónních socialistických řad a jsou utvářena nová a samostatná národnostní vnímání. Takové národnostní otázky však byly v rámci kolektivní jednoty státu utužovány v jednoduše vystupující celek, který tak podporoval ideu stability a důvěryhodnosti v kapitalistickém globalizovaném prostředí.

Důležitá otázka, která hraje podstatnou roli v procesu utváření národnostní identity jsou podmínky tvorby samotných národnostních států. Národnost totiž vznikala především společně vnímanou politikou státu a pozvolným vývojem směřujícím k vytvoření jednotné národní identity. Důraz v procesu této změny stavu byl kladen na jedinečné prvky takové identifikace, která byla cílem aktuální rozvojové situace. Funkčním nástrojem byl především jazyk, který povzbuzoval národní identitu k jednotnosti a usměrňoval masy k myšlenkové kolektivnosti. Taková situace však neexistovala vždy, protože za dob nejednotné organizace společného prostoru byl takový jazyk spíše bariérou. V čase ustálený nový společný jazyk však celý prostor efektivně sjednotil a vytvořil tak novou sdruženou společnost.

Dalším podstatným tématem je společné formování tradic společnosti. Ty jsou totiž skupinově uznávány jako tmelící hodnoty přetrvávající v čase. Tento fakt je však natolik všeobecně ověřen, že bývá předmětem manipulace a uměle dokreslován ve prospěch myšlenky jednoty daného společenského celku. S tím souvisí i historická role slavných osobností, které bývají jednotlivými národy jednotně vyzdvihovány, popřípadě zatracovány. Rizikem takového postupu je však nepřesnost popisu historických faktů a nesprávné přenesení takových skutečností navazujícími generacemi. Neboli, vše je přizpůsobeno vhodnosti interpretace pro každou národnostní skupinu. Zajímavá role je v procesu nacionální identifikace přisouzena ženám, které jsou prioritně považovány za potenciální šířitelky kvantitativní povahy národa.

Problémem však zůstává stabilní zachycení národa v neměnicích se hranicích. Potřebuje totiž vytvářet homogenní teritoria pro elementární identifikaci s prostorem, která je však v čase značně nespolehlivá. V historii i dnes proto dochází k neřádkému zachycení mnohonárodnostních společností v ucelením prostoru ohraničeném státní hranicí, nebo naopak jednu národnostní skupinu rozdělenou uměle vytvořenou hranicí mezi dvěma různými státy obsahující oba národy. Současné trendy ale většinou hovoří o poklesu významu národního státu založeného na striktní národnostní identitě a naopak jsou tedy podporována společenství založená na širší otevřenosti kulturních a společenských vlivů.

Komentář:

Autorka trefně popisuje některé často opomíjené stránky nacionalismu. Věnuje se jak jeho předpokladům a vzniku, tak i jeho udržení. Projevované názory nejsou nikterak dramatické a proto lze s nimi povšechně souhlasit. Velkou pozornost věnuje aktuálním projevům nacionalismu, které nám možná, bez hlubšího uvažování, zůstávají skryty, ale podvědomě jistě myšlenkové směřování jedince ovlivňují. Jsou jimi rozličné památky na slavné okamžiky většinou hrdinské historie národa, jako uvědomění si vlastního přínosu a zodpovědnosti za budoucí udržování takové národní myšlenky. Dochází tak k manipulaci s vědomím, které nekonečně motivuje k dědičné identifikaci se společným národem. Tyto elementy mají za cíl vytvořit vzor ideového přístupu k aktuálním situacím, které jsou koloběhem dějin navraceny pouze s novými okolnostmi. Autorkou neuvažovanou otázkou však zůstává reálná polemika, zda je to opravdu chybné či nebezpečné. Dle mého názoru je totiž nutné žít se vzory, které vycházejí z podobné situace s jakými se setkávám v běžném životě. A tyto vzory nemusí být nutně identifikovány s národem, jakožto společenskou entitou. Pro mne jsou spojením spíše s prostorem, s krajinou, s komplexním životním prostředím. Je nutné hledat si vzory, které vycházejí z podobné situace především pro jejich praktickou funkčnost a potenciální efektivnost řešení. Spojení s prostorem je proto nutnějším předpokladem pro takové ztotožnění. To, že se v daném prostředí také identifikuje nějaký národ, nebo i více národů, není, alespoň pro mne podstatné. Složitějším problémem je také měřítko vnímání nějaké identity, kdy se lze jistě ztotožnit například i s celosvětovou společností, potažmo prostorem.

Otázky:

- jaké pořadí by mohlo být určeno jako vyjádření důležitosti pro tvorbu národní identity? (čas, prostor, osobnosti, tradice)
- rozbíjí myšlenka nacionalismu podstatu nadnárodních organizací?
- ohrožuje evropská integrace národnostní vnímání sama sebe v národní společnosti?

Benedict Anderson (2004): Pomyslná společenství

Autor se soustředí na popis okolností, která vedla k vymezení nacionalismu v dnešních poměrech. Uvádí ho v historických souvislostech, kde podrobně popisuje motivace válčících stran a systému marxismu. Ten považuje za prvořadě nacionalistický projekt podporující hrubé národnostní uvědomění. Samotnou národní identitu však definuje jako pouhý náhodný přežitek či kulturní artefakt.

Využívání definic v případě popisu jednotlivých procesů, vedoucích k ustálení národnostní myšlenky a zidentifikování se s tradičním národem, je obtížné. Takový fakt sám potvrzuje nedokonalými pokusy o takové definiční pojetí. S národní identitou se totiž člověk rodí a nemůže být tedy naučená či vysvětlená. Jedná se o subjektivní pocit náležitosti k určité společenské skupině, která není ovlivnitelná běžnou dostupností informací. Možnou manipulaci spatřuje v ohledání historiků, kteří přizpůsobují zkoumaná fakta jim vyhovující situaci a společenskému zařazení. Hodnota takových informací má pak snadno vyšší moc, než je její reálný potenciál. V této souvislosti především zmiňuje konflikt s náboženskou tematikou a jejím specifickým hodnocením jistých událostí. Podobně nebezpečné je uchýlení se k závěrům dynastických dob, které přináší ideově sporné momenty udržení si národních identit (sňatková politika). Při porovnání těchto dvou směřování dospěl k závěru, že základním rozdílem je jejich vnímání času, kdy je založeno na blížícím se konci (křesťanství), resp. na nekonečnosti a periodičnosti národního konání.

Celá národní společnost pak vznikla hlavně oslabením moce církve, jakožto výrazně nadnárodní organizace. K oslabení došlo redukováním potřebnosti jejích myšlenek

v souvislosti se zlepšením celkové životní situace národních příslušníků. Ti tak dostali novou možnost identifikace na základě jiného principu. Tím byl právě užší kontakt se svým bezprostředním okolím založený na jednotné historii a základech tradiční společnosti. Čas života dostal nový rozměr, který mohl být využit pro budování myšlenky, která podpořila celkovou koncepci národní identity jako základního kamene národního státu.

Komentář:

Autor se soustředil na teoretické ozřejmění podstaty národní identity. K onomu ozřejmění však docházelo pouze za cenu důkladného češtinářského rozboru za pomoci slovníku cizích slov. Rád bych se zamýšlel nad myšlenkami, či byl překvapen tvůrčími literárními obraty. Nic z toho mi však většinou nabídnuto nebylo. Fádni teoretická analýza založená na nedoložitelných historických základech si proto mnoho příznivců a zastánců jeho teorie nenajde. Zajímavým, nikoli překvapivým či objevným, je zamyšlení se nad stářím samotné myšlenky národní identity. Zmiňuje však pouze jednu svoji alternativu, které, nutno dodat, Věří. V současné době nepřehlednosti společenských a ekonomických vztahů je jistě víra v určitý systém nevyhnutelná, ale ve vědecké stati, o kterou se autor snažil, bych uvítal více přesvědčivějších důkazů. Ač sám své teorii Věří, jinou víru (náboženskou) kritizuje. Nejsm si jist, zda mi nějaká podstatná myšlenka, z oněch nekonečných návazností argumentů a větným rozbořením složitých souvětí, neunikla, ale autorův závěr mne nikterak neuspokojil. Vyvrcholení v podobě odůvodnění vzniku současné identity z oslabené identity náboženské, která vývojem ztratila témata, se nijak nevyomykalo vědění pochyceného ze středoškolského výukového zázemí.

Otázky:

- jaké praktické důsledky ztotožňují formy náboženství a nacionalismu?
- platí závislost národa – čím déle bez náboženství, tím urputnější nacionalismus?
- do jaké míry převzal nacionalismus roli organizátora života od náboženství – poměr?